

МАТКОВСЬКИЙ

Орест Іллярович –

доктор геолого-мінералогічних наук, професор-консультант кафедри мінералогії, петрографії і геохімії Львівського національного університету імені Івана Франка

ПАВЛИШИН

Володимир Іванович –

доктор геолого-мінералогічних наук, професор, завідувач відділу «Мінералогічний музей імені академіка В.І. Вернадського» Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України

СОЛОМАТИНА

Лариса Олександрівна –

молодший науковий співробітник відділу «Мінералогічний музей імені академіка В.І. Вернадського» Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України

«БЕЗ МІНЕРАЛОГІЧНИХ ЗІБРАНЬ НЕМОЖЛИВИЙ РОЗВИТОК МІНЕРАЛОГІЇ» – АКАДЕМІК В.І. ВЕРНАДСЬКИЙ

У статті стисло висвітлено історію, мінеральне багатство, види діяльності та проблеми розвитку всіх офіційних мінералогічних музеїв України різного підпорядкування і різного статусу. Проаналізовано ключову роль академіка В.І. Вернадського у розвитку музейної справи в Україні. Розглянуто особливості науково-освітньої та науково-дослідницької діяльності мінералогічних музеїв, яка супроводжується організацією науково-прикладних та освітнянських форумів, публікацією відповідних матеріалів.

У цій статті автори поставили собі за мету стисло схарактеризувати історію, мінеральне багатство та проблеми розвитку всіх офіційних мінералогічних музеїв України (що, до речі, робиться вперше в межах однієї публікації) і тим самим підвищити підупалу зацікавленість як пересічних громадян, насамперед молоді, так і науковців, освітян, можновладців до неорганічної природи – мінералів, порід, руд, які з прадавніх часів і донині є основним ресурсом для розвитку цивілізації, а тому знання про них – це органічна і невід’ємна частина загальної культури.

Спочатку трохи історії, давньої й новітньої. Початок історії музеїв, у тому числі кам’яних, сягає сивої давнини. За даними археологів, ще у XVI ст. до н.е. у Палаці правителів на острові Крит було зібрання різних предметів природного походження і продуктів діяльності людей. З плином часу освічені й патріотично налаштовані громадяни сприяли концентрації художніх та історичних цінностей, виробів з каміння, нерідко коштовного. Останні, наприклад у часи Київської Русі, колекціонували здебільшого у сховищах храмів і монастирів, зокрема в Києво-Печерській лаврі. На території сучасної України найпоширенішими експонатами таких зібрань були культові вироби з овруцького пірофіліту, нині незаслужено забутого виробного, скульптурного й технічного каменю.

У 1969 р. в Києві на території Києво-Печерського державного історико-культурного заповідника було відкрито Музей історичних коштовностей України, де зібрано унікальні скарби

українського народу від VI ст. до н.е. до XIX ст. н.е. Серед них багато високохудожніх виробів з різних металів, прикрашених діамантами, смарагдами, топазами тощо. Тут зберігається і чудовий ювелірної якості кристал топазу жовтого кольору.

Перший власне музей, імовірно, виник наприкінці XV ст., коли у Флоренції було виділено спеціальний будинок, у якому Лоренцо Медичі розмістив багату колекцію переважно художніх творів. Орієнтовно у цей самий час у Західній Європі, а згодом і в Російській імперії, у Санкт-Петербурзі, створюються кунсткамери, в яких систематично, поряд з іншими раритетами, колекціонувалися предмети природного походження — мінерали, руди, породи, скам'янілості. Пізніше з кунсткамер і незалежно від них почали формуватися природознавчі музеї. Зокрема, так виник природознавчий музей у Львові (формування його колекційного фонду відбувалося в 1830–1840 рр.), в якому, на жаль, мінералогічна тематика з часом зникла. Більшість великих музеїв з мінералами, які зазвичай нині називаються національними або музеями натуральної історії, і власне мінералогічні (геологічні) музеї виникли у XVIII–XX ст. Окрасою багатьох музеїв Європи та Америки є експоновані в них мінерали з України, передусім кристали-гіганти.

У розвитку музейної справи в Україні ключову роль відіграв академік В.І. Вернадський. У «Записці В.І. Вернадського до Комісії для вироблення законопроекту про організацію Музею та Інституту мінералогії при УАН» (липень-серпень 1918 р.) майбутній президент УАН пропонує важливі, новаторські для України організаційні ідеї [1]. Одним з першочергових завдань УАН Володимир Іванович вважав створення Національного музею. На його думку, музеї у своїй діяльності мають поєднувати науково-освітню і науково-дослідну роботу, тому доцільно, щоб до складу майбутнього музею мінералогії входили дві установи, тісно пов'язані між собою, — власне Музей та Мінералогічний інститут.

«Одним із найголовніших завдань Українського мінералогічного музею, — наголошував уче-

ний, — повинно бути вивчення мінералогії України», оскільки в мінералогічному плані Україна фактично не вивчена. Тому «першим завданням Музею повинно бути видання мінералогії України. Для цієї мети Музей повинен... мати в своєму розпорядженні картковий каталог мінералів України, який буде поповнюватися та вдосконалюватися» [1, с. 84]. Далі Володимир Іванович акцентував увагу ще на трьох складових:

1) насамперед Мінералогічний музей обов'язково повинен мати якомога повніший матеріал зі всієї земної кори. Та не лише з цих міркувань у музеї слід мати якнайповніший мінералогічний матеріал з регіонів, розташованих поза межами України. Національний музей повинен давати змогу вести на території України наукову працю в царині описового природознавства. Для цього він має посідати чільне місце за повнотою колекцій і давати змогу, не виїжджаючи з України, отримувати відповідь на всі питання, які виникають у процесі природничо-історичного дослідження;

2) другим необхідним завданням є створення при музеї відділу прикладної мінералогії, в якому будуть зібрані всі корисні мінерали та руди України: глини, торф, вугілля, сіль, залізо, манган, графіт, фосфорити тощо в порівняльному аспекті з продуктами всіх типів, відомих на всій земній кулі;

3) третім розділом Музею має бути збирання (колекція) метеоритів. В Україні є гарні їх колекції в університетах, насамперед Одеси та Харкова. Для розвитку цього розділу музею вчений пропонував створити центр роботи зі збору та вивчення метеоритів: потрібно оперативно зібрати цей матеріал для майбутнього, оскільки, якщо це не буде зроблено, він пропаде назавжди.

Інформацію про діяльність окремих мінералогічних музеїв наведено в матеріалах Міжнародної наукової конференції «Мінералогія і мінералогічні музеї у XXI столітті», присвяченій 150-річчю Мінералогічного музею Львівського університету і 90-річчю від дня народження академіка Євгена Костянтиновича Лазаренка.

В Україні є багато музеїв та експозицій, де представлено зразки мінералів і вироби з них.

Найцікавішими й найвідомішими серед них є такі.

1. Мінералогічний музей імені академіка Євгена Лазаренка Львівського національного університету імені Івана Франка. В основу музею, заснованого в 1852 р., було покладено мінералогічні зібрання Єзуїтської колегії, на базі якої в 1661 р. створено Львівський університет, та колекції Кабінету природничої історії. У перші роки існування музею крім мінералів у ньому експонувалися всі геологічні і навіть біологічні об'єкти, які згодом було виділено в окремі музеї. Історію і розвиток музею досить детально висвітлено в публікаціях [2–4].

Новий етап розвитку Мінералогічного музею розпочався в 1945 р., коли кураторство ним очолив Є.К. Лазаренко, який тоді став завідувачем кафедри мінералогії. Для поповнення колекцій наприкінці 1940-х — на початку 1950-х років під його керівництвом було організовано експедиційні виїзди в різні регіони колишнього СРСР (Урал, Забайкалля, Волинь, Карпати, Поділля та ін.), під час яких зібрано величезний обсяг мінералогічного матеріалу. Надалі музей доукомплектовували зразками мінералів, які збирали студенти в місцях проходження виробничих практик, випускники факультету на місцях їхньої роботи, співробітники та аспіранти геологічного факультету на об'єктах, де вони проводили науково-дослідні пошуки. За ініціативою Є.К. Лазаренка проводили обмін колекціями мінералів з Празьким національним музеєм, Мінералогічним музеєм Торонто та ін. У 1965 р. Мінералогічний музей поповнився великою колекцією мінералів (1264 зразки), переданою з кафедри кристалографії, в 1979 р. — 57 зразками, подарованими Інститутом геологічних наук АН Казахстану. Подарунки й надалі мали важливе значення у поповненні колекції.

До середини ХХ ст. музей був підпорядкований кафедрі мінералогії. До 100-літнього ювілею в 1953 р. наказом Міністерства культури СРСР Мінералогічний музей виділено в самостійну структурну одиницю. Відтоді в різні роки його очолювали М.С. Коробцова, Н.Я. Лиса, С.С. Мартинова, О.М. Ушакова,

Зали Мінералогічного музею імені академіка Євгена Лазаренка Львівського національного університету імені Івана Франка

М.В. Соболев, Л.О. Григорчук, Л.Л. Волкова, Б.З. Манчур, І.М. Манчур, а нині — А.В. Бучинська.

Мінералогічний музей імені академіка Євгена Лазаренка нині налічує понад 14 тис. зразків мінералів з геологічних утворень України, країн СНД, Західної Європи, Америки, Африки та ін., які представлено на стаціонарних і тимчасових експозиціях (загальна виставкова площа 330 м²). Головною є стаціонарна експозиція, що складається з 4 відділів: загальна мінералогія, генетична мінералогія, систематична мінералогія, регіональна мінералогія. Вражає багатство колекцій псевдоморфоз, особливо скам'янілого дерева, а також розмаїття форм виділення і властивостей мінералів групи кварцу, польових шпатів, кальциту, гіпсу, самородної сірки. У музеї експонують деякі нові мінерали, відкриті наприкінці ХХ ст. Окрасою музею є унікальні зразки мінералів, серед яких кристал-велетень апатиту (масою понад 100 кг) зі скарнів Забайкалля, великі кристали моріону (понад 50 кг), польового шпату (25×16×15 см) і топазу з камерних пегматитів Волині, піриту з добре вираженою штрихуватістю (понад 7 кг) з Березівського золоторудного родовища Уралу, друзові агрегати димчастого кварцу з пегматитів Уралу та самородної сірки з родовищ у Середній Азії. При вході в коридорну частину Музею експонується величезний штуф (діаметром більш як

Зал «Мінералогія» мінералогічного сектору Музею природи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

1 м) крупнокристалічного агрегату кубічних кристалів кам'яної солі з Донбасу.

У 1992 р. музею присвоєно ім'я академіка Євгена Лазаренка. У 1996 р. музей брав участь в організації і проведенні виставки «Мінерали України» на XV Міжнародній виставці-ярмарку мінералів у Мішкольці (Угорщина).

В останні роки співробітники музею і кафедри мінералогії на чолі з Леонідом Скакуном розпочали роботу з перегляду музейних колекцій, комп'ютеризації каталогів, створення бази даних, доповнення і розширення систематичного відділу. У вітринах наочно представлено особливості зародження, росту і зміни мінеральних індивідів та їх агрегатів. В коридорній частині музею у спеціальних вітринах експонуються зразки окремих мінералів, їх парагенезисів та агрегатів, що відображають процеси мінералоутворення: магматичний, пегматитовий, гідротермально-метасоматичний, кір вивітрювання і зони окиснення, осадовий (морський і океанічний), контактово- і регіонально-метаморфічний.

2. Мінералогічний відділ (сектор) Музею природи Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна створено на базі Мінералогічного кабінету (1807) з ініціативи Василя Каразіна, засновника університету (1805). Історії музею присвячено низку публікацій [5–9].

Перші мінералогічні експонати музею розміщувалися при Мінералогічному кабінеті. Це

були спеціально придбані за кордоном великі мінералогічні колекції, які налічували близько 5 тис. екземплярів мінералів і порід Західної Європи. Протягом 35 років (1807–1843) музею було передано близько 2 тис. різних експонатів, зокрема від Санкт-Петербурзького університету (1 118 штуків) і Гірничого інституту (432 штуки). Надалі колекція поповнювалася рідко, переважно окремими зразками, які надавали приватні особи.

Ситуація дещо поліпшилася під час завідування музеєм професорів М.Д. Борисяка і О.С. Брію. У 1905 р. кількість зразків сягнула 15 тис. За часів керівництва професора П.П. П'ятницького (1905–1919) було змінено виставковий фонд і поповнено його зразками радіоактивних і рідкісних мінералів (643 штуки виписано з-за кордону). Від 1930 р. почалося інтенсивне поповнення колекції зразками з вітчизняних родовищ, які привозили співробітники геологічного факультету та НДІ геології. Це були головно мінерали з Кольського півострова, Уралу, Алтаю, Донбасу, Українського щита, Кавказу, Карпат. У наступні роки музей очолювали доцент Г.Д. Мерейнес (1923–1941), професори Л.І. Карякін (1941–1948) та К.М. Савич-Заблоцький (1948–1953), лаборант кафедри мінералогії Д.П. Шапошников (1953–1963). У цей період музею було передано також колекцію реорганізованого Харківського гірничого інституту, яка налічувала приблизно 3,5 тис. зразків [9].

У 1964 р. відбулося об'єднання всіх природничих музеїв (мінералогічного, геологічного, біологічного, дарвінізму та ін.) Харківського університету в єдиний Музей природознавства (природи), який розмістився в чудовому триповерховому будинку площею 4,5 тис. м². Його фонди налічують майже пів мільйона одиниць зберігання. У 23 залах експонуються зразки живої природи і царства мінералів, порід і руд з різних частин земної кулі та найкраща в Україні колекція метеоритів [7].

Надалі упорядкуванням експозицій мінералогічного сектору музею опікувалися завідувачі Т.П. Жолудь і В.Ф. Лихоліт: було оформлено зали «Мінералогія», «Метеорити», «Гір-

ські породи», «Корисні копалини України», «Генетичні типи родовищ корисних копалин». У залі «Мінералогія» створено експозиції з кристалографії (габітус кристалів), загальної мінералогії, систематики мінералів.

Сьогодні колекція мінералогічного сектору налічує понад 22,5 тис. зразків. Фонди поповнюються завдяки зібранням викладачів геолого-географічного факультету і аматорів-колекціонерів, а також через придбання колекцій у приватних осіб. Особливо вражаючими є колекції самородного золота та срібла, платини, мінералів групи кварцу.

3. Мінералого-петрографічне відділення Геологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історію цього музею широко висвітлено в численних публікаціях різних авторів: О.В. Зінченка, В.А. Нестеровського, В.І. Павлишина та ін. і детально проаналізовано в довідковому виданні «Геологія в Київському університеті» [10]. Його історія розпочинається в 1834 р. від часу створення Університету Св. Володимира в Києві та однієї з перших кафедр цього закладу — кафедри мінералогії та геогнозії, при якій було засновано Мінералогічний кабінет. Колекція майбутнього музею почала формуватися завдяки зусиллям першого завідувача кафедри професора С.Ф. Зеновича. Значне поповнення Мінералогічного кабінету в 1837 р. пов'язане з ім'ям другого завідувача кафедри мінералогії та геогнозії професора Е.К. Гофмана, який здійснив наукові подорожі до Київської, Подільської і Херсонської губерній та Криму, звідки привіз до університету нові експонати. Крім того, в 1841 р. до Мінералогічного кабінету було передано мінералогічні колекції розформованої Віленської медико-хірургічної академії. Е.К. Гофман провів ґрунтовну роботу з упорядкування кам'яного фонду Мінералогічного кабінету, його систематизації та першої наукової класифікації. За його ініціативою було придбано також значну кількість нових експонатів.

З 1845 по 1893 р. кафедру мінералогії та геогнозії очолював видатний учений професор К.М. Феофілактів, який розширив колекцію

У Геологічному музеї Київського національного університету імені Тараса Шевченка

власними зборами, здебільшого з різних районів Придніпров'я і Придністер'я. Консерватором Мінералогічного кабінету тривалий час (1872–1885) працював учень К.М. Феофілактова П.Я. Армашевський, який займався дослідженням, упорядкуванням і систематизацією зібрання Мінералогічного кабінету, а в 1891 р. очолив кафедру мінералогії (петрографії), створену після розділення кафедри мінералогії та геогнозії. Того самого року він вилучив з Мінералогічного кабінету геологічні експонати і створив Геологічний кабінет.

З 1885 по 1903 р. консерватором Мінералогічного кабінету був інший учень К.М. Феофілактова — В.Ю. Тарасенко, який значно поповнив його кристалічними породами північно-західної частини Українського щита і Криворізького залізрудного басейну.

Значний внесок у роботу Мінералогічного кабінету на початку ХХ ст. зробили брати П.М. і В.М. Чирвінські. Петро Чирвінський поповнив колекції Мінералогічного кабінету зразками мінералів і гірських порід з України, Кавказу, Уралу, Кольського півострова, Норвегії та Німеччини. Володимир Чирвінський збагатив музей експонатами, які зібрав спільно зі студентом А.Д. Нацьким під час подорожі на Урал.

Тривалий час хранителем Мінералогічного кабінету Київського університету був мінералог і кристалограф Л.А. Крижанівський, завдяки якому фонди збагатилися новими экс-

Мінералогічний музей Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

понатами вітчизняних та іноземних мінералів, гірських порід і метеоритів. Разом з ним з 1907 по 1920 р. працював П.І. Грищинський, який доповнив Кабінет зібраннями з Уралу (зразки хромітів з 35 родовищ) і Криму (98 малих і великих брил до 2 пудів вагою), ісландським шпатом. Великою є заслуга Л.А. Крижанівського у відновленні роботи Мінералогічного кабінету в період функціонування геолого-географічного факультету (1933–1941).

Після війни, у 1944–1945 рр., почалося відродження музейної справи на геологічному факультеті. На базі Мінералогічного кабінету офіційно було створено Мінералогічний музей (1948 р.). Його організатором був тодішній завідувач кафедри мінералогії, декан геологічного факультету професор С.П. Родіонов. До музею було повернуто частину кам'яного матеріалу, вилученого з Мінералогічного кабінету в 1927–1930 рр. при організації Геологічного музею АН України. Багато зробили для розвитку Мінералогічного музею Б.О. Гаврусевич, Т.М. Агафонова, В.В. Назаренко, В.І. Козенко, згодом О.В. Зінченко, В.Г. Молявко, В.І. Павлишин.

Новий етап у розвитку Мінералогічного музею пов'язаний з приходом у 1988 р. на ка-

федру мінералогії, геохімії і петрографії професора В.І. Павлишина. Він поповнив колекції музею зразками мінералів і гірських порід з камерних пегматитів Волині та Приазовського масиву, розпочав роботи з упорядкування систематичної колекції за структурним мотивом, створення онтогенічної вітрини, вдосконалення тематичної колекції з морфології і фізичних властивостей мінералів. Спільно з професором О.М. Платоновим модернізував тематичну колекцію, яка висвітлює природу забарвлення мінералів.

У 1997 р. за ініціативою В.А. Молявка і В.А. Нестеровського було організовано єдиний Геологічний музей Київського національного університету імені Тараса Шевченка, директором якого призначено доцента (нині професора) В.А. Нестеровського. До структури музею входять три відділи, зокрема відділ мінералогії і петрографії з розділами: загальна мінералогія, систематична мінералогія, петрографія та літологія, корисні копалини, коштовне та декоративне каміння. На сьогодні фонд та експозиції мінералогічного відділу містять близько 15 тис. мінералів [11].

4. Мінералогічний музей Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. Організація музею почалася з передання з Рішельєвського ліцею до новоствореного Новоросійського університету Кабінету природничої історії. На його базі в 1865 р. було створено Мінералогічний кабінет, який включав 6 764 зразки, переважно куплені у Брокка. Серед них три колекції: дорогоцінне каміння, мінерали і медалі. Влітку того самого року було передано також колекцію мінералів від хоронителя Хотинського повітового училища Афанасьєва. Історію Мінералогічного музею Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова детально висвітлено в довідково-інформаційному виданні [12] і спеціальній публікації [13]. У 1870 р. Мінералогічний кабінет завдяки зусиллям колишнього консерватора музею Петербурзького університету М.В. Єрофєєва поповнився 658 зразками мінералів із запасників (дублікатів) Гірничого інституту. Потім керівником кабінету був професор М.О. Голо-

вкинський. Однак найбільший внесок у розвиток Мінералогічного кабінету зробив професор Р.О. Прендель, який намагався брати приклад з Мінералогічного музею Віденського університету, яким керував знаменитий мінералог Г. Чермак. За керівництва Р.О. Пренделя кабінет отримав також щедрий подарунок: «...625 минералов и добавочную коллекцию горных пород от графини Стенбок-Фермор в 1883 году» [12].

У 1886 р. офіційне керівництво Мінералогічним кабінетом було доручено учню М.О. Головкинського І.Ф. Сінцову. Він скрупульозно провів інвентаризацію кабінету, про яку в рапорті на ім'я ректора писав так: «Усіх мінеральних видів в так званій основній групі колекції, складеній з колекцій від Кранца, Брокка, Ламмеля, Рішельєвського лицю, Віленської медико-хірургічної академії, Гасгагена, Соколова і Гірничого інституту — 764, студентська колекція становить 253 види; уральська колекція подарована невідомою особою, складена з невизначених мінералів (зберігаються в 246 коробках); особлива колекція від Кранца включає 115 видів; колекція псевдоморфоз включає 200, а колекція двійників — 20 номерів». У цьому документі наведено й інші цікаві дані про надходження зразків та їх вартість. Крім того, в кабінеті зберігалося 1139 дерев'яних, 125 скляних, 76 картонних кристалографічних моделей, 12 скляних моделей діамантів і 18 так само виготовлених зразків ювелірного каміння.

Офіційно Мінералогічний музей було засновано в 1933 р. при кафедрі загальної і морської геології геолого-географічного факультету, він займав площу 125 м². За радянських часів поповнення здійснювалося за допомогою закупівель та під час участі вчених Одеського університету в геологічних експедиціях та екскурсіях, наукових рейсах в Індійський і Тихий океани, а також завдяки приватним пожертвам. Колекційний фонд розміщувався в просторих залах на нижньому поверсі головного корпусу. Поруч знаходилися майстерні, лабораторії, унікальна бібліотека. Деяких втрат музей зазнав, коли напередодні відзначення 100-річчя університету його було переведено з

головного корпусу в нове приміщення, ближче до природи [12].

У фондах музею сьогодні налічується 12 тис. зразків мінералів, кристалів, гірських порід і руд. В експозиції музею представлено навчальні систематичні та регіональні колекції мінералів і гірських порід. Унікальною є колекція залізо-манганових конкрецій і порід дна Індійського й Тихого океанів, колекція мінералоутворень з підземних виробок міста Одеси, колекція мінералів мінеральних утворень людського організму, колекція штучних мінералів, коштовного каміння і метеоритів.

5. Мінералогічні музеї Криворізького національного університету¹. У Криворізькому національному університеті функціонують три музеї геологічного спрямування:

5.1. Геолого-мінералогічний музей Криворізького національного університету;

5.2. Мінералогічний музей імені академіка Олександра Сергійовича Поваренних;

5.3. Мінералогічний музей Криворізького басейну імені Едуарда Карловича Фукса.

Засновником першої музейної експозиції (спочатку в Криворізькому вечірньому робітничому інституті, згодом у Гірничорудному інституті) був Едуард Карлович Фукс, який у 1930 р. організував кафедру геології. В основу цієї експозиції, розміщеної у вітринах навчальних аудиторій, було покладено його власну колекцію мінералів, гірських порід, корисних копалин Кривбасу та інших регіонів.

У 1944 р. в Гірничорудному інституті було організовано Мінералогічний музей при новоствореній кафедрі мінералогії, кристалографії та петрографії, яку очолив доцент В.В. Беседін. У 1951–1961 рр. кафедрою, яка тоді вже називалася кафедрою мінералогії, кристалографії та родовищ корисних копалин, завідував доцент, а згодом професор, академік АН УРСР О.С. Поваренних. За його керівництва Мінералогічний музей було значно розширено, до його структури введено літотеку та шліфувальну майстерню. У вітринах музею експонувалося понад 1000 зразків, зібраних головно

¹ Схарактеризовано за інформацією професора В.Д. Євтехова.

Геолого-мінералогічний музей Криворізького національного університету

викладачами й студентами під час виробничих практик. У роки керівництва музеєм професора Б.І. Пирогова кількість зразків зросла до 2 тис., а сам музей отримав нове приміщення.

Наприкінці 1980-х років виникла ідея створення університетського геолого-мінералогічного музею, який офіційно було засновано 5 листопада 1990 р., а для широкої публіки відкрито 26 лютого 1996 р. Завідувачами музею були доцент Д.С. Домарів (1990–1996), доктор геологічних наук В.В. Решетняк (1997–2000), професор В.М. Трощенко (2000–2003), Г.А. Пирогова (2003–2007). У цей період музей поповнився колекціями зразків мінералів, гірських порід і руд родовищ залізисто-кремнистої формації, переданих геологічним музеєм експедиції «Кривбасгеологія» і геологічним відділом шахти «Тернівська», а також зразками, які до того експонувалися в Криворізькому будинку науково-технічної інформації і Криворізькому політехнічному технікумі.

Музей перетворився на авторитетний науковий, навчальний і просвітницький центр. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.02.2004 № 73-р Геолого-мінералогічний музей тоді ще Криворізького технічного університету було включено до реєстру об'єктів, що становлять національне надбання.

З 2007 р. музей очолює Наталія Іванівна Колосовська (Максименко). Протягом останнього десятиліття зусиллями лише трьох наукових співробітників продовжують поповнюватися і систематизуватися експозиції музею.

Розроблено і впроваджено програму електронної систематизації зразків, що дозволяє проводити пошук експонатів за різними ознаками.

Музей займає площу 403,9 м². Колекція налічує понад 10,5 тис. зразків, які представляють усі геологічні регіони України та багато зарубіжних регіонів. Головні експозиції музею — генетична (понад 1,2 тис. зразків), систематична (близько 600), регіональна мінералогія (понад 500), мінералогія залізисто-кремнистої формації (близько 800), регіональна палеонтологія (понад 500), структурна геологія (понад 200), гемологія (понад 200 зразків).

Одночасно із заснуванням Геолого-мінералогічного музею в 1990 р. продовжував функціонувати Навчально-дослідний мінералогічний музей кафедри мінералогії, кристалографії та родовищ корисних копалин. З 1990 до 1997 р. ним опікувалися професор Б.І. Пирогов (тоді завідувач кафедри) і наукова співробітниця кафедри Н.А. Єфременко, а з 1997 р. й дотепер — професор В.Д. Євтехов і Н.А. Єфременко. У 2000 р. музею було присвоєно ім'я академіка О.С. Поваренних, який зробив значний внесок у його розвиток. Експозиції музею (систематична, генетична, регіональна мінералогія та гемологія) розміщені на площі 93,4 м² і налічують понад 2,5 тис. зразків.

У 2010 р. з колекції Навчально-дослідного мінералогічного музею виокремилася експозиція — Навчально-дослідний мінералогічний музей Криворізького басейну ім. Е.К. Фукса, який функціонує при кафедрі геології і прикладної мінералогії. Методичне і наукове керівництво його роботою забезпечує доцент А.В. Євтехова. У п'яти експозиціях музею (регіональна, генетична, систематична, технологічна мінералогія, гемологія) представлено близько 600 зразків мінералів, гірських порід і корисних копалин родовищ Криворізького басейну, аналогічних родовищ України та інших регіонів планети. Загальна площа музею становить 58,3 м².

6. Геолого-мінералогічний музей Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». Історію цього музею стисло висвітлено в довідковому виданні «Дне-

пропетровський горний інститут. Исторический очерк» у 2 т. (1990, 1995) і детальніше — в публікації В. Бойка [14]. Музей засновано ще за часів Катеринославського вищого гірничого училища у формі геологічних кабінетів, у яких створювали і зберігали колекції мінералів, гірських порід, руд і палеонтологічних решток. Мінералогічний кабінет очолював гірничий інженер Л.А. Ячевський. У 1901 р. виділили кімнату для розміщення мінералогічного зібрання, яка водночас була і аудиторією для читання лекцій, проведення практичних занять. У 1908 р. кафедру мінералогії очолив професор Л.Л. Іванов, з іменем якого пов'язана реорганізація музею. Він розмістив на стендах мінерали основної систематичної колекції відповідно до класифікації системи Дена, окремо виділив лекційні колекції, генетичні та каменю у виробках. Крім того, на кафедрі було виокремлено колекції, присвячені морфології кристалів мінералів, фізичним властивостям мінералів різних регіонів. У 1924 р. основна колекція музею налічувала понад 5 тис. експонатів.

У 1935 р. наказом ректора Дніпропетровського гірничого інституту офіційно було створений Геологічний музей, до якого увійшли експонати Мінералогічного музею і палеонтологічна колекція. Першим його завідувачем було призначено професора Л.Л. Іванова, помічником — Ю.М. Боткіна. Згодом музей перейменували на геолого-мінералогічний [14]. У довоєнні роки багаті колекції та окремі експонати було зібрано професорсько-викладацьким і студентським колективами геолого-розвідувального факультету. В музеї налічувалося близько 20 тис. експонатів, але у воєнні роки експозицію пограбували і повністю вивезли німецькі окупанти. Тому після війни довелося створювати фактично новий музей. Під керівництвом завідувача кафедри мінералогії та кристалографії професора Л.О. Станкевича ініціативна група співробітників геологічних кафедр розпочала роботи зі збирання та систематизації придбаних експонатів. Фонди наповнювалися переважно зібраннями студентів у місцях проходження виробничих практик.

Геолого-мінералогічний музей Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

У 1955 р. відроджений музей знову відкрив двері для відвідувачів.

Відтоді й до 1999 р. незмінним завідувачем музею був В.І. Приходько, який дуже багато зробив для розбудови музею. Під його керівництвом у 1956–1964 рр. під час регулярних експедицій до Карпат, Криму, Кольського півострова, Уралу було зібрано багатий кам'яний матеріал. Надалі музей поповнювався подарунками випускників і студентів-геологів. У результаті фонди музею зросли з 2 тис. експонатів у 1955 р. до 19 тис. — у 1999 р.

З 1999 р. музей очолює В.М. Бойко. Експозиції сучасного музею розміщено на площі 350 м². Є відділи мінералогії, кристалографії, петрографії та корисних копалин. В окремих вітринах розміщено мінерали та корисні копалини України, інших регіонів. Цікавою є нова колекція зі зразками каменебарвної сировини, виробів коштовного і напівкоштовного каміння. На сьогодні загальна кількість експонатів музею перевищує 20 тис. зразків. Окрасою музею є такі експонати, як брила малахіту з Мідноруднянського родовища Уралу (500 кг); жеода аметисту з Бразилії; друзи кристалів антимоніту з Японії; друзи кристалів гірського кристалу з Уралу, а також кристали берилу (7,75 кг) і моріону (довжиною близько 50 см) з Волині; колекція кімберлітів з різних алмазоносних трубок Якутії; дендрити самородної міді (30×20 см) з родовища Жезказган; штуф поліметалевої руди (халькопірит з пруститом,

Геологічний музей Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

буланжеритом, піраргіритом) розміром 50××25 см з Рудних гір Німеччини; колекції метеоритів; бурштину тощо.

7. Геолого-мінералогічний музей Донецького національного технічного університету бере свій початок від 1924 р. Його було створено при Гірничому технікумі м. Сталіно. У 2013 р. фонди налічували понад 10 тис. зразків мінералів, гірських порід і руд з геологічних утворень України, Росії, Канади, Китаю, Німеччини, Австралії, Гвінеї та інших регіонів. Значну частину експонатів представлено зразками з Донецького басейну [15]. До структури музею входили 10 відділів, які наочно демонстрували різні аспекти геологічної науки. Систематична мінералогічна колекція експонувалася за класами. Проте у 2014 р. у зв'язку з війною на сході України колекція залишилася на тимчасово окупованій території і наразі інформація про неї вкрай обмежена.

8. Геологічний музей Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. За багатством, різноманітністю і представництвом колекцій мінералів гірських порід, корисних копалин і викопних решток фауни і флори є одним з найкращих в Україні. Заснування музею датується кінцем 1873 р. Фундатором його був досвідчений і талановитий геолог Передкарпаття, вчений і педагог Юліян Медведський, тоді професор Технічної академії (згодом Львівська політехніка), який за 35 років зібрав колекцію з кількох десятків тисяч зразків мінералів. Вона поповнювалася експонатами, придбаними на виставках, у му-

зеях, в експедиціях та у приватних осіб в Бонні, Парижі, Празі, Відні, Нью-Йорку, Фрайбурзі, Дрездені, Женеві, Страсбурзі, Філадельфії. За рівнем систематизації та кількістю зразків на той час це був один з найкращих мінералогічних музеїв Європи [16–18]. У 1939 р. музей став підрозділом Львівського політехнічного інституту (нині Національний університет «Львівська політехніка»), а з 1963 р. — Івано-Франківського інституту нафти і газу (нині — Національний технічний університет нафти і газу). За майже 140-річну історію музею було зібрано понад 15 тис. зразків. На жаль, частину унікальної колекції мінералів і гірських порід музею було втрачено під час безвідповідального перевезення і тривалого невідкриття на новому місці [16].

Нині в структурі музею є 6 відділів: мінералогія, петрографія, корисні копалини України, корисні копалини Івано-Франківської області, історична геологія, палеонтологія. Особливу цінність становить мінералогічна колекція, яка містить експонати майже з усіх відомих родовищ світу. У 2007 р. вона отримала статус національного надбання. Почесне місце відведено також тематичній експозиції, присвяченій вивченню, експлуатації та дослідженню одного з найстаріших нафтових та озокеритових промислів Прикарпаття поблизу с. Старуня, який має почесний статус геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення. У колекції є зразки нафти, озокериту, основні літолого-петрографічні типи гірських порід, різновиди кристалічних солей, залишки викопної фауни і флори, уламки бивня мамонта та зуб носорога, дерев'яна драбина, що обросла товстим шаром солей в одній із шахт [19–22].

9. Музей рудних формацій Львівського національного університету імені Івана Франка, мабуть, єдиний у своєму роді не лише в Україні і колишньому СРСР, а й у Європі і, ймовірно, навіть серед геологічних інституцій Америки та Африки [23–25]. У музеї експонуються зразки (штуфи) руд, які відображають природну множину родовищ корисних копалин зі статистично стійкими мінерально-геохімічними парагенезисами, однотипними рисами

дискретного стадійно-зонального розвитку в дуже близьких геолого-структурних умовах залягання [26]. За експонатами музей по суті є мінералогічним, оскільки представлено ці штуфи та зразки мінералами або їх парагенезисами, що входять до складу руд металевих і неметалевих корисних копалин.

Музей було організовано в 1984 р. при кафедрі методів пошуків і розвідки родовищ корисних копалин (нині — кафедра геології корисних копалин і геофізики) за ініціативою тодішнього завідувача професора Є.М. Лазька. Спочатку музей структурно належав до навчальної лабораторії методів вивчення родовищ, а як самостійний підрозділ офіційно його було зареєстровано у 2007 р. у статусі громадського музею Львівського національного університету імені Івана Франка. Відтоді його завідувачем є Лариса Сливко.

В експозиції музею представлено штуфи різноманітних руд, що характеризують головні типи рудних формацій і значну кількість конкретних родовищ. Зразки зібрані співробітниками та випускниками геологічного факультету: М. Головченко, В. Кирилюк, В. Козеренко, Л. Колтун, В. Корнілов, В. Куземко, Є. Лазько, А. Лисак, Ю. Ляхов, Б. Мерліч, Н. М'язь, М. Павлунь, А. Пізнюр, І. Попивняк, А. Сіворонов, Г. Яценко та ін.

Музей, фонди якого налічують понад 5 тис. експонатів, розмістився в коридорній частині кафедри на площі 65 м². У відкритих вітринах демонструються систематичні і навчальні експозиції — близько 1,2 тис. штуфів, а в закритих шафах — тематичні фонди (понад 3 тис.), які використовують у науково-дослідній роботі. У складі музею сформовано два експозиційні відділи: 1) відділ рудних формацій металевих корисних копалин — чорних (і легувальних), кольорових, шляхетних, рідкісних металів з центральних і східних областей України, Карелії, Уралу, Великого Кавказу і Закавказзя, Середньої Азії, Східного Сибіру, Забайкалля, Далекого Сходу, Зімбабве тощо; 2) відділ рудних формацій неметалевої мінеральної сировини з родовищ корисних копалин західних і північних областей України,

Музей рудних формацій Львівського національного університету імені Івана Франка

Паміру, Східного Забайкалля, Курильських островів тощо.

Надзвичайно цікавими є дві відкриті монографічні експозиції: «Золоторудна», зібрана професором Ю.В. Ляховим, і «П'езокварцова», сформована професором А.В. Пізнюром. Золоторудна експозиція містить рідкісні штуфи золотовмісних руд родовищ Східного Забайкалля, Східного Сибіру, Закавказзя, а п'езокварцова охоплює кварцову сировину Волинського родовища та гідротермальних родовищ Приполярного Уралу.

Важливе місце в експозиціях посідають руди золота різних парагенезисів і генетичних типів, залізні руди різних формаційних типів (скарнові, залізо-кварцитові, бурозалізніякові тощо), титанові руди (ільменітові і апатит-ільменітові), манганові руди (оксидні і карбонатні), океанічні конкреції (залізо-манганові).

Власне мінералогічними можна вважати руди вольфраму і молібдену, пов'язані зі скарнами і грейзенами, сульфідних формацій кольорових металів, зокрема важких (Cu, Pb, Zn, Sn) і так званих малих (Hg, Sb, As). Важливими є експозиції рідкісних металевих руд, які в лужних породах представлено такими мінералами, як евідаліт, астрофіліт, циркон, пірохлор, лопарит, мікроліт, ринколіт, у гранітних пегматитах — каситеритом, сподуменом, лепідолітом,

Геологічний музей Коледжу геологорозвідувальних технологій Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Зал «Мінералогія» в геологічному музеї Національного науково-природничого музею НАН України

берилом, полумитом, танталітом, турмаліном, а в лужних польвошпатових метасоматитах — головню гентгельвіном, рідко фенакітом в асоціації з рідкісноземельним флюоритом.

Майже суто мінералогічними є експонати формації неметалевої рудної сировини: алюмінію, барію, стронцію (боксити, алуніт, барит і целестин); руди графіту, корунду, високоглиноземної сировини, бору та магнезиту; солі флюориту, фосфорна сировина; сірчані руди з самородною сіркою, целестином і гіпсом.

10. Геологічний музей Коледжу геологорозвідувальних технологій Київського національного університету імені Тараса Шев-

ченка. Музей засновано в 1986 р. при Київському геологорозвідувальному технікумі (тепер — коледж). Першим його завідувачем була Н.К. Пономаренко, а нині його очолює В.В. Прокопець. У музеї налічується понад 4 тис. експонатів, зібраних переважно студентами-практикантами в різних регіонах колишнього Радянського Союзу (Кольський півострів, Памір, Урал, Чукотка, Карпати, Забайкалля, Крим, Камчатка), а також подарованих викладачами та випускниками технікуму [20].

В експозиційному залі демонструється кам'яний матеріал за такими розділами: фізичні властивості мінералів; форми кристалів і мінеральних агрегатів; класифікація мінералів за хіміко-структурним принципом; генетичні типи гірських порід; геолого-промислова класифікація родовищ корисних копалин; генетичні типи родовищ; регіональна геологія; палеонтологія та історична геологія; подарунки Геологічному музею. В окремих вітринах представлено ювелірно-виробне каміння. В музеї є чимало рідкісних і навіть унікальних експонатів. Серед них — кристали ільменіту, платини і хроміту з Уралу, друзи галеніту, сфалериту, датоліту й донбаситу з Російського Примор'я, везувіан з Канади, турмаліни з Австралії тощо.

11. Відділ «Мінералогія» в геологічному музеї Національного науково-природничого музею НАН України. Створення геологічного музею Академії наук України розпочалося в 1927 р. вольовим рішенням керівництва держави, за яким з Мінералогічного і Геологічного кабінетів Київського університету було вилучено понад 80 тис. найкращих зразків, а згодом до новоствореного музею перейшла й уся університетська колекція метеоритів [11].

Мінералогічні колекції нинішнього Геологічного музею Національного науково-природничого музею (ННПМ) експонуються у відділі «Мінералогія», фонди якого було доповнено успадкованою колекцією академіка О.С. Поваренних та рідкісними мінералами, що надходили завдяки обміну або подарункам від приватних осіб. У цьому відділі для огляду відкрито одну з найкращих колекцій мінералів України з гірничорудних районів, що налічує

1 451 експонат [27]. У музеї є дуже цікава «кімната естетики каменю», в якій експонується коштовне каміння та вироби з нього.

Геологічний музей очолювали такі відомі вчені, як академік Є.Ф. Шнюков, професор Ю.О. Русько, які зробили значний внесок у його розвиток. У 2012 р. на базі ННПМ НАН України за ініціативою тодішнього директора Геологічного музею доктора геологічних наук К. Деревської було проведено наукову конференцію «Такий різний світ мінералогії», присвячену 100-річчю від дня народження академіка Євгена Лазаренка. Під час цієї конференції у відділі «Мінералогія» відкрили вітрину «Академік Лазаренко Євген Костянтинівич» [28].

Національний науково-природничий музей посідає чільне місце серед природничих музейних закладів України [29], має власне періодичне видання «Вісник ННПМ НАН України», був одним з організаторів у 2015 р. міжнародної конференції «Природничі музеї та їх роль в освіті і науці» [30].

12. Мінералогічний музей Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України. Музей започатковано в 1978 р. рішенням вченої ради Інституту. Основу зібрання становили робочі колекції видатних українських мінералогів академіків АН УРСР Є.К. Лазаренка і О.С. Поваренних, які свого часу очолювали в Інституті відділи мінералогічного спрямування. Подальше розширення колекцій відбувалося завдяки тому, що співробітники привозили зразки зі спеціалізованих експедицій у різні регіони світу: експонати музею зібрано з більш як 50 країн з усіх континентів земної кулі [31]. Вагомий внесок у поповнення колекції зробили В.П. Беліченко, О.А. Вишневський, В.М. Владикін, А.В. Волошин, С.А. Галій, К.І. Деревська, Е.Я. Головінський, В.М. Квасниця, Ю.С. Кобяшев, Г.О. Кульчицька, І.К. Латиш, Ю.П. Мельник, В.С. Мельников, В.І. Павлишин, О.М. Пономаренко, І.О. Рогачевський, В.П. Семененко, В.М. Хоменко, Л.К. Яхонтова. Джерелом поповнення були також подарунки приватних осіб та благодійників.

Мінералогічний музей Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України; зліва направо: завідувач музею В.І. Павлишин, науковий співробітник Л.О. Соломатіна, директор Інституту О.М. Пономаренко

Нині колекційний фонд налічує понад 7 тис. зразків, що представляють майже 1 000 мінеральних видів та їх різновидів [32, 33], і розміщений на площі 150 м², умовно поділений на три частини, в яких демонструються тематичні експозиції: «Систематична мінералогія», «Мінерали України», «Мінерали зарубіжжя». Створено і періодично оновлюються експозиції: «Каменебарвний букет з кремнезему», «Агатова і яшмова палітра», «Карбонатне розмаїття» тощо. В експозиції є унікальний зразок з лазаренкоїтом — мінералом, виявленим Л.К. Яхонтовою і названим на честь академіка Є.К. Лазаренка.

Найбільшою і найважливішою є експозиція «Мінерали України». Вона налічує понад 2 тис. експонатів, серед яких унікальні зразки мінералів, у тому числі й нових, відкритих в Україні.

Захоплення викликають деякі зразки з родовищ зарубіжжя. Зокрема, астролітові «сонця» з Кольського півострова, кристали і друзи кварцу з Паміру, кальцитові «троянди» і друзи андрадиту з Приморського краю, маєйонітові породи з формації Хатрурим (Ізраїль) з голотипними зразками шуламїтиту та фторкайгеніту (дійсно «царський» подарунок В.В. Шаригіна).

Музей коштовного та декоративного каміння; зліва направо: директор музею В. Яковлева, В. Павлишин, О. Мележик

До 100-літнього ювілею Національної академії наук України та 50-річчя Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семениченка НАН України вийшло друком науково-популярне видання «Мінерали рудопроявів та родовищ корисних копалин України. Зразки з мінералогічної колекції ІГМР ім. М.П. Семениченка НАН України» [34], яке містить кольорові фото зразків мінералів і руд металевих і неметалевих корисних копалин, унікальних мінералів (вилугований кристал топазу з керитом у порожнинах, волокнисті агрегати кериту, скупчення жовто-коричневих кристалів пералтиту в альбітіті).

Серед експонатів неметалевої мінеральної сировини найцікавішими є друзи кристалів кварцу з Приполярного Уралу, кристал-гігант димчастого кварцу масою близько 100 кг з Волинського родовища, жовнові фосфорити Поділля, силвінові руди з прожилками синього галіту з Калузького родовища, друзоподібні виділення самородної сірки з Роздольського родовища.

13. Музей коштовного і декоративного каміння Міністерства фінансів України створено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 на базі мінералогічної колекції ВАТ «Кварцсамоцвіти» (снт. Володарськ-Волинський, нині — Хорошів Житомирської області). Цю колекцію було започат-

ковано 1951 р., і основу її становили переважно зразки гірських порід і мінералів камерних пегматитів Волинського родовища, на якому добували унікальні кристали кварцу, топазу та берилу [35–38].

За понад півстолітню історію освоєння родовища кількома поколіннями геологів було зібрано і впорядковано унікальну колекцію коштовного каміння, характерного для родовищ України. Початок зібранню поклали начальник Волинської геологорозвідувальної експедиції (згодом — ВАТ «Кварцсамоцвіти») А.І. Салманін та її головний геолог В.Т. Клочков, а в подальшому його наповнювали провідні геологи підприємства Ю.Г. Сорокін, В.С. Булгаков, І.С. Васишин, В.І. Панченко та їхні співробітники.

Музейне зібрання налічує понад 1,8 тис. експонатів, які розміщено в п'яти залах [38]. У першому експонується декоративно-облицювальне каміння України — граніти, лабрадорити, габро та вироби з них, у другому залі представлено колекції гірських порід, таких як камерні пегматити, кристали, друзи та різні зростки мінералів, типоморфні для різних зон пегматитів, а також різноманітні кристали кварцу, зокрема кристали-гіганти і друзи моріону масою 361 кг. У третьому залі музею сконцентровано розмаїття різновидів кварцу — прозорі, білі, чорні, золотисті (цитрин), світло-зелені (празем), мармарошські «діаманти», бразильські жеоди аметисту. У четвертому залі експонуються найважливіші коштовні мінерали України — берил і топаз. Тут вражають унікальні ювелірні зразки цих мінералів, які за характерними ознаками стали іменними, серед них топази «Академік Олександр Ферсман», «Джерельце», «Казка», «Золоте Полісся», берили «Академік Євген Лазаренко», «Апостоли Петро і Павло», «Професор Павлишин». У музеї зберігається найбільший кристал берилу, видобутий у пегматитах, довжиною 135 см і масою 60,6 кг. Нарешті у п'ятому залі демонструються вироби з коштовного і виробного каміння: намиста з моріону, гірського кришталю, яшми, малахіту, оніксу; підсвічники з родоніту, маріуполіту; вази зі зміювику, селеніту,

оніксу; шкатулочки з обсидіану, унакіту. Чільне місце в залі посідає український бурштин, вітрина з ограненими виробами із барвінців Волинського родовища. В окремі вітрині експонуються штучні мінерали: корунд, гранати, бірюза, фіаніт.

У 2001 р. Музею коштовного та декоративного каміння надано статус наукового об'єкта, що становить національне надбання України.

14. Мінералогічний музей Українського державного геологорозвідувального інституту. Мінералогічну колекцію цього музею започатковано в 1983 р., розміщувалася вона в приміщенні Міністерства геології УРСР. Офіційне відкриття експозиції УкрДГРІ відбулося 30 березня 2006 р. [39].

Колекцію музею збирали кілька поколінь учених Інституту під час багатьох років роботи в різних експедиціях. Вона охоплює всі корисні копалини України, а також містить зразки з близького й далекого зарубіжжя. Експозиція знайомить відвідувачів з багатством земних надр і по праву посідає одне з чільних місць серед подібних музейних зібрань. Для її оформлення, класифікації та розбудови багато зусиль і душевної енергії доклали І.М. Тарасова, М.Д. Красножон, Т.Є. Колісник. Нещодавно музей було передано у відання Державного підприємства «Українська геологічна компанія».

15. Мінералогічний виробничий музей НДПІ «Механобрчормет». Музей створено 2006 р. до 50-річчя від дня заснування криво-риського Науково-дослідного та проектного інституту зі збагачення та агломерації руд чорних металів «Механобрчормет» за ініціативою та за організаційної і фінансової участі його директора М.К. Воробйова [40]. В основу музею було покладено колекційний матеріал, зібраний під керівництвом Ю.Г. Гершойга, Б.І. Пирогова і В.С. Федорченко співробітниками геолого-мінералогічної лабораторії, а з 1966 р. — відділу речовинного складу мінеральної сировини. На початку ХХІ ст. музей значно розширився завдяки надходженню зразків різновидів руд і кінцевої продукції (концентратів, агломератів і окатишів). Підготовку експозицій музею здійснювали наукові

Мінералогічний музей Українського державного геологорозвідувального інституту

співробітники відділу комплексної переробки мінеральної сировини мінералоги С.В. Дмоховська, Т.В. Безпояско і С.М. Зима за участі інших співробітників відділу. Зараз експозиція продовжує постійно поповнюватися новими зразками, які надходять з гірничозбагачувальних підприємств, від співробітників інституту та приватних осіб.

Фонд музею налічує 1850 експонатів, з яких у 33 вітринах двох залів загальною площею 626 м² виставлено 1 250. Експозиція включає п'ять розділів, серед яких найбільшими є «Систематика мінералів» (690 зразків) та «Залізна руда» (400 зразків). У решті розділів демонструються невеликі колекції руд мангану, титану та інших металів (47 зразків); родовищ інших рудних і нерудних корисних копалин (67 зразків); виробного каміння — поліровані зразки декоративних гранітів, яшм, агатів, мармуру та інших порід (45 зразків).

16. Музеї бурштину в Рівному². Музей у місті Рівне було організовано з метою демонстрації унікальних зразків сонячного каменю, знайдених на Рівненщині, а також бурштинових ювелірних виробів та картин. Його відкрили 24 серпня 2010 р. на базі Рівненської бурштинової фабрики державного підприємства «Бурштин України». Музей розмістився в Будинку вчених.

² Схарактеризовано за інформацією професора В.Г. Мельничука і головного геолога ДП «Бурштин України» С.О. Волненка.

Музей бурштину в Рівному

В експозиції музею є один з найдавніших бурштинових виробів України, вік якого становить ~2,5 тис. років. Це амулети, оброблені у вигляді диска. Більшість експонатів – різноманітні необроблені шматки природного бурштину різних розмірів і кольорів, у тому числі унікальний за розміром зразок масою 2 кг. Виставлено також бурштинове каміння із закристалізованими всередині комахами (інклюзами).

Справжньою окрасою музею є виконані зі скла, кераміки, металу і прикрашені бурштином ювелірні вироби, картини, оздоблені бурштином різного розміру, аж до дрібного, як пісок. Експонуються також продукти народного промислу під назвою «бурштинівка».

Якщо у світі трапляються переважно жовті та коричневі камені, то для поліського бурштину властивими є жовто-зелені, салатово-зелені і навіть синювато-зелені різновиди, а іноді трапляються навіть камені білих і чорних кольорів. У 2006 р. видобуток бурштину збільшився до 3 т на рік.

Перший в Україні музей бурштину було створено в 1997 р. силами колективу ДП «Бурштин України». Активну участь у його організації взяла співробітниця Рівненського обласного краєзнавчого музею А.П. Власкіна. Цей музей відвідували перші особи держави, безліч урядових та громадських делегацій, до

нього постійно приходять студенти, школярі, пересічні українці.

Експозиція починається з карт поширення викопних смол у світі, Європі та на Волині. Є розділ, присвячений відомому досліднику бурштину Волинської губернії А.П. Тутковському та першовідкривачам Клесівського родовища бурштину В.І. Панченку, І.С. Василишину, Т.В. Бурлаковій. У вітринах також демонструються матеріали, які відображають становлення видобувної та обробної галузі бурштину на Рівненщині. Основна і найбільш цікава для фахівців частина експозиції містить близько 150 унікальних зразків поліського бурштину з ділянки «Пугач» Клесівського родовища та з родовища «Вільне». В іншій частині музею представлено різноманітні вироби з бурштину, виготовлені підприємством «Бурштин України» починаючи з 1993 р., а також дипломи, отримані підприємством на міжнародних ювелірних виставках.

17. Приватний мінералогічний музей академіка Станіслава Довгого. Цей перший в Україні приватний музей було відкрито 2004 р. в Києві. Його засновник – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України Станіслав Олексійович Довгий [41]. У музеї на площі 90 м² розміщено експозицію з близько 2,5 тис. зразків, які репрезентують 500 мінеральних видів і різновидів з надр України, Росії, Китаю, Індії, США, Казахстану, країн Середньої Азії, Африки, Південної Америки та інших регіонів світу. Дуже цікавими є експонати, які відображають велике розмаїття природних форм кристалів мінералів та їх агрегатів, забарвлення та інші властивості, онтогенію мінералів, естетику і практичне використання. На особливу увагу заслуговує експозиція «Сто мінералів України», в якій представлено найважливіші для економіки нашої держави мінерали.

* * *

Крім описаних вище офіційних музеїв, в Україні є чимало мінералогічних зібрань на геологічних підприємствах, у вишах не геологічного профілю, в Національному банку

України, в окремих краєзнавчих музеях. Ще більшу кількість зразків (за числом мінеральних видів) зосереджено у приватних колекціях. Отже, на перший погляд, музейна справа в Україні розвинена добре, є чимало місць зберігання кам'яних колекцій. Загальний фонд мінеральних колекцій України, за нашими даними, налічує сотні тисяч зразків.

Сучасні мінералогічні музеї, в тому числі й українські, за видами своєї діяльності є багато-профільними (комплексними) установами, які здійснюють просвітницьку, навчальну, наукову, профорієнтаційну, краєзнавчу, популяризаторську, екологічну, консерваційну, методичну, видавничу та прикладну діяльність. У загальній картині розвитку людської цивілізації вони посідають почесне місце як центри історії й культури оброблення каміння.

Ми не маємо змоги в рамках цієї статті проаналізувати всі аспекти музейної діяльності, тому коротко зупинимось лише на деяких, здебільшого болючих питаннях діяльності музеїв України.

Насамперед слід підкреслити, що в нормативних документах МОН України чітко не прописано (не ідентифіковано) місце природничих музеїв як невід'ємних структурних підрозділів навчального та наукового процесу. Звідси випливає ціла низка проблем — кадрових, фінансових, структурних. Нині фактично втрачено провідну роль музеїв (перед інститутами) у розвитку мінералогії, яка була задекларована в музейній концепції В.І. Вернадського.

Чи не найбільша сучасна проблема мінералогічних музеїв України — про них мало відомо в Європі й у світі. Чому? Через відсутність чітко означених (зрозумілих) статусів, координаційної програми діяльності і розвитку, цілковитої відсутності власних періодичних видань, комерційної діяльності, реклами, низький рівень дослідницької роботи, недостатню укомплектованість фахівцями високої кваліфікації, а також через низький загальний рівень пропаганди наукових знань і заходів щодо охорони мінеральної природи.

Сказане вище певною мірою не стосується лише двох музеїв — Геологічного музею

ННПМ НАН України і Музею коштовного і декоративного каменю. Особливо плідно в науково-організаційному плані функціонує Музей коштовного і декоративного каміння, який цього року проводить спільно з іншими установами та організаціями вже X Науково-практичну конференцію «Мінерально-сировинні багатства України: шляхи оптимального використання». Однак нам невідома хоча б одна доповідь українського музейника про музейну справу в Україні на високих міжнародних форумах, наприклад зібраннях Міжнародної мінералогічної асоціації. А тим часом міжнародні конференції «Мінералогія і музеї» впевнено крокують Європою та Америкою від міста до міста, але без України. На теренах колишнього СРСР яскравий приклад потужної науково-організаційної діяльності у формі міжнародного симпозіуму «Мінералогічні музеї» продемонстрував Мінералогічний музей Санкт-Петербурзького державного університету, в якому, до речі, свого часу працював академік В.І. Вернадський.

З музейною справою тісно переплітається проблема мінерального розмаїття [42]. Загалом проблема біорізноманіття визріла вже давно, поступово усвідомлюється людством, досліджується і так чи інакше вирішується. Проблема збереження мінерального розмаїття — це нова проблема. Вона ще не посіла належного місця в програмах сталого розвитку країн та їхніх музеїв. Немає також і достатньої кількості фахівців для формування і реалізації планів щодо збереження мінерального розмаїття. Відомі вчені і знавці мінерального царства, зокрема авторитетний болгарський науковець, директор унікального музею «Земля і люди» М. Малеев, за ініціативою якого було започатковано міжнародні симпозіуми «Мінеральне розмаїття — дослідження й збереження», вважають, що виконання такої програми передбачає створення нового напрямку — **консерваційної мінералогії** та відповідну підготовку кадрів для всіх діючих родовищ. Крім того, програми збереження мінерального розмаїття мають бути регламентовані природоохоронним законодавством — міжнародним,

національним, відомчим (регіональним), повинні фінансуватися державою та мати підтримку широкої громадськості.

Всі ці ідеї та думки є цілком новими для українського суспільства. Ми про них згадуємо ще й тому, що Україна, яка прагне увійти до складу Європейського Союзу, рано чи пізно буде змушена створити ефективну службу мінерального розмаїття. Основне завдання такої служби коротко можна сформулювати так: з кожного мінерального об'єкта в музеях зберегти *in situ* або *ex situ* сукупність мінералів, що якісно та кількісно задовольнятимуть науковій й культурній потребі нинішнього та майбутнього покоління. Повторюємо, що все це — проблеми і завдання насамперед мінералогічних музеїв.

Отже, в музейній справі України поряд з істотними досягненнями у створенні вагомого загального фонду мінеральних колекцій є чимало проблем. Для їх вирішення, крім традиційної музейної роботи, пропонується реалізувати такі два організаційні заходи:

1) якомога швидше створити міжгалузеву Музейну раду, яка об'єднає природознавчі музеї України і сприятиме налагодженню зв'язків з музейними комісіями Європейського мінералогічного союзу та Міжнародної мінералогічної асоціації;

2) опрацювати питання щодо розроблення, відповідно до структури мінерально-сировинного комплексу України, Державної програми розвитку музейної справи та збереження мінерального розмаїття в Україні.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. *Istoriia Akademii nauk Ukrainy. 1918-1923. Dokumenty i materialy.* (History of the Academy of Sciences of Ukraine. 1918-1923). Kyiv: Naukova Dumka, 1993. (in Ukrainian).
[*Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали.* Київ: Наук. думка, 1993.]
2. Matkovskiy O., Bilonizhka P., Skakun L., Slyvko E. Department of Mineralogy of Ivan Franko National University of Lviv (1862-2004). Lviv, 2004. (in Ukrainian).
[Матковський О., Білоніжка П., Скакун Л., Сливко Є. Кафедра мінералогії Львівського національного університету імені Івана Франка (1862–2004): довідково-інформаційне видання. Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту, 2004.]
3. Matkovskiy O., Volkova L. Past, present and future of the Mineralogical Museum named after Academician Yevhen Lazarenko of the Ivan Franko National University of Lviv. *Mineralogical Review.* 2002. **52**(1): 4–11. (in Ukrainian).
[Матковський О., Волкова Л. Минуле, сучасне і майбутнє Мінералогічного музею імені академіка Євгена Лазаренка Львівського національного університету імені Івана Франка. *Мінералогічний збірник.* 2002. № 52, вип. 1. С. 4–11.]
4. Slyvko M. (ed.). *Mineralogical Museum of Ivan Franko Lviv State University.* Lviv, 1956. (in Russian).
[*Мінералогічний музей Львівського державного університету ім. Івана Франка* (отв. ред. М.М. Сливко; сост.: М.С. Коробцова, Н.Я. Лиса, С.С. Мартынова). Львов: Изд-во Львов. гос. ун-та, 1956.]
5. Zaritskiy P.V. To the 195th anniversary of the Mineralogical Museum of Karazin Kharkiv National University. *Mineralogical Review.* 2002. **52**(1): 15–18. (in Ukrainian).
[Зарицький П.В. До 195-річчя Мінералогічного музею Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. *Мінералогічний збірник.* 2002. № 52, вип. 1. С. 15–18.]
6. Zaritskiy P.V., Andreev V.V. 200th anniversary of the Mineralogical Museum of Kharkiv National University and its role in the training of geologists. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Ser. Geology. Geography. Ecology.* 2006. (153): 14–16. (in Russian).
[Зарицький П.В., Андреев В.В. 200-летие Минералогического музея Харьковского национального университета и его роль в подготовке кадров геологов. *Вестник Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. Сер. Геология. География. Экология.* 2006. № 153, С. 14–16.]
7. Zaritskiy P.V., Andreev V.V. Mineralogical Museum of Kharkiv National University and its role in training geologists. *Zapysky Ukrainshoho mineralohichnoho tovarystva.* 2011. **8**: 79–81. (in Ukrainian).
[Зарицький П.В., Андреев В.В. Мінералогічний музей Харківського національного університету та його роль у підготовці кадрів геологів. *Записки Українського мінералогічного товариства.* 2011. Т. 8. С. 79–81.]

8. Karyakin L.I. History of the Mineralogical Museum of Kharkov University. *Mineralogicheskii sbornik*. 1953. (10): 363–368. (in Russian).
[Карякин Л.И. История минералогического музея Харьковского университета. *Минералогический сборник*. 1953. № 10. С. 363–368.]
9. Logvinenko N.V. Mineralogical Museum of A.M. Gorky Kharkiv University. *Zapiski geologicheskogo fakulteta Kharkovskogo universiteta*. (in Russian).
[Логвиненко Н.В. Минералогический музей Харьковского университета им. А.М. Горького. *Записки геол. ф-та Харьков. гос. ун-та им. А.М. Горького*. 1955. Т. 12. С. 35–43.]
10. Pavlyshyn V.I. (ed.). *Geology at the University of Kyiv*. Kyiv, 2007. (in Ukrainian).
[Вижва С.А., Гришук П.І., Зінченко О.В. та ін. *Геологія в Київському університеті* (за ред. В.І. Павлишина). К.: Київський університет, 2007.]
11. Nesterovsky V.A., Volkonska L.O. Mineralogical museums in Ukraine. *Zapysky Ukrainskoho mineralohichnoho tovarystva*. 2011. 8: 143–147. (in Ukrainian).
[Нестеровський В.А., Волконська Л.О. Мінералогічні музеї в Україні. *Записки Українського мінералогічного товариства*. 2011. Т. 8. С. 143–147.]
12. Larchenko E.P., Kravchuk O.P., Kravchuk A.O. *Geology at Odessa University. Essays on the history of the Department of General and Marine Geology*. Odessa: Phoenix, 2009. (in Russian).
[Ларченков Е.П., Кравчук О.П., Кравчук А.О. *Геологія в Одеському університеті. Очерки історії кафедри загальної та морської геології*. (Времена и пространства). Одесса: Феникс, 2009.]
13. Usenko V., Chepizhko O., Kadurin V., Kadurin S. Mineralogical Museum of Odessa University, its importance in the training of geologists. *Mineralogical Review*. 2002. 52(1): 24–28. (in Ukrainian).
[Усенко В., Чепіжко О., Кадурін В., Кадурін С. Мінералогічний музей Одеського університету, його значення у підготовці фахівців геологів. *Мінералогічний збірник*. 2002. № 52, вип. 1. С. 24–28.]
14. Boyko V. History, present and prospects of development of the geological and mineralogical museum of the National Technical University. *Mineralogical Review*. 2002. 52(1): 19–23. (in Ukrainian).
[Бойко В. Історія, сьогодення та перспективи розвитку геолого-мінералогічного музею Національного технічного університету. *Мінералогічний збірник*. 2002. № 52, вип. 1. С. 19–23.]
15. Lykova A.S., Kupenko V.I., Panov B.S. Mineralogical Museum of Donetsk National Technical University. In: *Mineralogical museums*. Saint Petersburg, 2002. (in Russian).
[Лыкова А.С., Купенко В.И., Панов Б.С. Минералогический музей Донецкого национального технического университета. В кн.: *Минералогические музеи*. СПб., 2002. С. 11–13.]
16. Boyko H., Zabihaylo V., Navrylyshyn V., Kolodiy V., Senkovskiy Yu. Professor Yulian Medvedsky (to the 150th anniversary). *Geology and geochemistry of Combustible Minerals*. 1995. (3-4): 131–133. (in Ukrainian).
[Бойко Г., Забігайло В., Гаврилишин В., Колодій В., Сеньковський Ю. Професор Юліан Медведський (до 150-річчя від дня народження). *Геологія і геохімія горючих копалин*. 1995. № 3-4. С. 131–133.]
17. Samoty R. Scientific and publishing research of Ukrainian scientists of Lviv Polytechnic: bibliographic aspect (XIX–XX century). *Visnyk of the Lviv University. Ser. Bibliology, Library Studies and Information Technologies*. 2000. (3): 209–218.
[Самотий Р. Науково-видавничі дослідження українських учених Львівської політехніки: бібліографічний аспект (середина XIX – початок XX ст.). *Вісник Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2000. Вип. 3. С. 209–218.]
18. Shenderovsky V. *Nekhay ne hasne svit nauky (Let the light of science not go out)*. Kyiv, Prostir, 2017. (in Ukrainian).
[Шендеровський В. *Нехай не гасне світ науки*. Київ: Простір, 2017.]
19. Notarba M. (ed.). *Polish and Ukrainian geological studies (2004-2005) at Starunia – the area of discoveries of woolly rhinoceroses*. Warsaw-Krakow: National Geological Institute, 2005. (in Ukrainian).
[Польські і українські геологічні дослідження (2004–2005) в Старуні – місці знахідок «волохатих носорогів». Під заг. ред. М. Хотарби. Варшава–Краків: Національний геологічний інститут, 2005.]
20. Prokopets V.V. Stone Museum – what can it do? *Zapysky Ukrainskoho mineralohichnoho tovarystva*. 2011. 8: 158–162. (in Ukrainian).
[Прокопєць В.В. Музей каменю – що він може? *Записки Українського мінералогічного товариства*. 2011. Т. 8. С. 158–162.]
21. Adamenko O., Zonin D., Radlowska K., Stelmach O. Idea of the ecological and geological tourist centre in Starunia (Fore-Carpathian region, Ukraine). *Geoturism (Geoturystyka)*. 2009. (18): 21–26. DOI: <https://doi.org/10.7494/geotour.2009.18.21>

22. Stelmakh O.R., Kalynyshyn O.K., Mosyuk I.V., Mishchenko A.V. History of study and collection of ores and artifacts of the geodynamic site «Starunya». *Ecological Safety and Balanced Use of Resources*. 2014. (1): 49–52. (in Ukrainian).
[Стельмах О.Р., Калинишин О.К., Мосюк І.В., Міщенко А.В. Історія вивчення та колекція руд і артефактів геодинамічного полігону «Старуня». *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування*. 2014. № 1(9). С. 49–52.]
23. Pavlun M.M. The Museum of Ore Formations is an important scientific and educational component of high-quality training of geologists. *Mineralohiia: sohodennia i maibuttia*: Proc. VII Sci. Conf. Lviv, 2014. P. 178–181. (in Ukrainian).
[Павлунь М.М. Музей рудних формацій – важлива наукова і навчально-дидактична складова якісної підготовки фахівців-геологів. *Мінералогія: сьогодні і майбуття*: матер. VII наук. читань ім. акад. Євгена Лазаренка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 178–181.]
24. Pavlun M., Gayovsky O., Slyvko L., Tsikhon S., Shvaevsky O., Reva T. The Museum of Ore Formations is the only scientific and didactic collection of ores of metallic and non-metallic minerals in Europe. I. *Zeleni Karpaty*. 2017. (1-4): 116–123. (in Ukrainian).
[Павлунь М., Гайовський О., Сливко Л., Ціхонь С., Шваєвський О., Рева Т. Музей рудних формацій – єдине у Європі науково-дидактичне зібрання штафів руд металевих і неметалевих корисних копалин. Ч. I. *Зелені Карпати*. 2017. № 1-4. С. 116–123.]
25. Pavlun M., Gayovsky O., Slyvko L., Tsikhon S., Shvaevsky O., Reva T. The Museum of Ore Formations is the only scientific and didactic collection of ores of metallic and non-metallic minerals in Europe. II. *Zeleni Karpaty*. 2018. (1-4): 115–127. (in Ukrainian).
[Павлунь М., Гайовський О., Сливко Л., Ціхонь С., Шваєвський О., Рева Т. Музей рудних формацій – єдине у Європі науково-дидактичне зібрання штафів руд металевих і неметалевих корисних копалин. Ч. II. *Зелені Карпати*. 2018. № 1-4. С. 115–127.]
26. Lazko Ye.M. *Endohenni rudni formatsii (Endogenous ore formations)*. Lviv, 2014. (in Ukrainian).
[Лазько Є.М. *Ендогенні рудні формації*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004.]
27. Korol R.F., Komar Yu.G., Rusko Yu.O. *Mineraly geologicheskogo muzeia: katalog (Minerals of the Geological Museum: catalog)*. Kyiv, 2008. (in Russian).
[Король Р.Ф., Комар Ю.Г., Русько Ю.О. *Мінерали геологического музея: каталог*. Киев, 2008.]
28. Matkovskiy O., Pavlun M. About the scientific conference “Such a different world of mineralogy”, dedicated to the 100th anniversary of Eugene Lazarenko. *Mineralogical Review*. 2012. **62**(2): 143–148. (in Ukrainian).
[Матковський О., Павлунь М. Про наукову конференцію «Такий різний світ мінералогії», присвячену 100-річчю від дня народження Євгена Лазаренка. *Мінералогічний збірник*. 2012. № 62, вип. 2. С. 143–148.]
29. Yemelianov I.H., Chervonenko O.V., Hryshchenko V.P. *National Science and Natural History Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine: Geological, Paleontological, Zoological, Botanical*. Kyiv, 2012. (in Ukrainian).
[Ємельянов І.Г., Червоненко О.В., Грищенко В.П. та ін. *Національний науково-природничий музей НАН України: геологічний, палеонтологічний, зоологічний, ботанічний*. Київ: Горобець, 2012.]
30. Mykhaylov V.F. (ed.) *Natural history museums and their role in education and science: Proc. Int. Sci. Conf. Kyiv, 2015.* (in Ukrainian).
[Природничі музеї та їх роль в освіті і науці: матер. міжнар. наук. конф. (гол. ред. В.Ф. Михайлов). Київ, 2015.]
31. Pavlyshyn V.I. (ed.) *Semenenko Institute of Geochemistry, Mineralogy and Ore Formation of the National Academy of Sciences of Ukraine: 50 years*. Kyiv, 2019. (in Ukrainian).
[Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України: 50 років (відп. ред. В.І. Павлишин). Київ, 2019.]
32. Ponomarenko O.M., Pavlyshyn V.I., Kulchytska G.O., Solomatina L.O. Mineralogical Museum named after Vladimir Vernadsky is to be! In: *Mineral resources of Ukraine: ways of optimal use: Proc. VIII Sci. Conf. (Khoroshiv, October 4, 2019)*. Kyiv, 2019. (in Ukrainian).
[Пономаренко О.М., Павлишин В.І., Кульчицька Г.О., Соломатіна Л.О. Мінералогічному музею імені Володимира Вернадського бути! В кн.: *Мінерально-сировинні багатства України: шляхи оптимального використання*: матеріали VIII наук.-практ. конф. (сміт Хоросів, 4 жовт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 192–203.]
33. Ponomarenko O.M., Pavlyshyn V.I., Kulchytska G.O., Solomatina L.O. From the Mineralogical Collection to the V.I. Vernadsky Mineralogical Museum. *Mineralogical Journal*. 2019. **41**(4): 66–74.
[Пономаренко О.М., Павлишин В.І., Кульчицька Г.О., Соломатіна Л.О. Від мінералогічної колекції до Мінералогічного музею імені В.І. Вернадського. *Мінералогічний журнал*. 2019. Т. 41, № 4. С. 66–74.]

34. Ponomarenko O.M., Kulchytska G.O., Solomatina L.O., Skobin V.T. *Minerals of ore occurrences and mineral deposits of Ukraine. Samples from the mineralogical collection of Semenenko Institute of Geochemistry, Mineralogy and Ore Formation of NAS of Ukraine*. Kyiv, 2019. (in Ukrainian).
[Мінерали рудопроявів та родовищ корисних копалин України. Зразки з мінералогічної колекції ІГМР ім. М.П. Семененка НАН України. Упоряд.: О.М. Пономаренко, Г.О. Кульчицька, Л.О. Соломатіна, В.Т. Скобін. Київ, 2019.]
35. Vasylyshyn I.S., Indutnyi V.V., Pavlyshyn V.I. *Muзей koshtovnoho i dekoratyvnoho kaminnya (Museum of precious and decorative stones)*. Kyiv, 2001. (in Ukrainian).
[Василишин І.С., Індутний В.В., Павлишин В.І. *Музей коштовного і декоративного каміння*. К.: Держ. гем. центр України, 2001.]
36. Vasylyshyn I.S., Lyzun V. The unique collection of the museum of precious and decorative stones is a national heritage of the people of Ukraine. *Mineralogical Review*. 2002. **52**(1): 29–35.
[Василишин І., Лизун В. Унікальна колекція музею коштовного і декоративного каміння – національне надбання народу України. *Мінералогічний збірник*. 2002. № 52, вип. 1. С. 29–35.]
37. Pavlishin V.I., Yakovleva V.V. Museum of Precious and Decorative Stone of Ukraine: History and Contemporary Collection. In: *Mineralogical museums of St. Petersburg*. St. Petersburg, 2008.
[Павлишин В.І., Яковлева В.В. Музей драгоценного і декоративного каменя України: история и современная коллекция. В кн.: *Минералогические музеи Санкт-Петербурга*. СПб., 2008. С. 14–16.]
38. Yakovleva V.V., Vlasyuk A.L. Museum of precious and decorative stones of the Ministry of Finance of Ukraine. *Zapysky Ukrainshkoho mineralohichnoho tovarystva*. 2011. **8**: 230–233. (in Ukrainian).
[Яковлева В.В., Власюк А.Л. Музей коштовного і декоративного каміння Міністерства фінансів України. *Записки Українського мінералогічного товариства*, 2011. Т. 8. С. 230–233.]
39. Goshovsky S.V. (ed) *The Geological Survey of Ukraine: 100 years*. Kyiv, 2018. (in Ukrainian).
[Геологічній службі України – 100 років. Ювілейний довідник. Гол. ред. С.В. Гошовський. Київ: УкрДГПІ, 2018.]
40. Zuma S.M., Vorobyov M.K., Dmokhovska S.V. et al. Mineralogical production museum. *Zapysky Ukrainshkoho mineralohichnoho tovarystva*. 2011. **8**: 82–84. (in Ukrainian).
[Зима С.М., Воробйов М.К., Дмоховська С.В. та ін. Мінералогічний виробничий музей. *Записки Українського мінералогічного товариства*, 2011. Т. 8. С. 82–84.]
41. Pavlishin V.I. The first private mineralogical museum in Kiev. History of creation. *Mineral Observer. Mineralogical Almanac*. 2009. **14**(4): 47–48.
[Павлишин В.І. Первый частный минералогический музей в Киеве. История создания. *В мире минералов. Минералогический альманах*. 2009. Т. 14, № 4. С. 47–48.]
42. Pavlyshyn V. Museology and mineralogical diversity problem in Ukraine. *Mineralogical Review*. 2002. **52**(1): 24–28. (in Ukrainian).
[Павлишин В. Музейна справа і проблема мінералогічного розмаїття в Україні. *Мінералогічний збірник*. 2002. № 52, вип. 1. С. 12–14.]

Orest I. Matkovskiy

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Volodymyr I. Pavlyshyn

Larysa O. Solomatyna

Semenenko Institute of Geochemistry, Mineralogy and Ore Formation
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

“DEVELOPMENT OF MINERALOGY IS IMPOSSIBLE WITHOUT
MINERALOGICAL COLLECTIONS” – ACADEMICIAN V.I. VERNADSKY

The article briefly covers the history, mineral wealth, activities, problems of development of all official mineralogical museums of Ukraine that have different subordination and different status. The key role of academician V.I. Vernadsky in the development of museums in Ukraine is analyzed. Peculiarities of scientific-educational, research and scientific-organizational activity of mineralogical museums are considered.